

УДК 94(477) «1920»:[37:63]09–055.2

Н. І. Іванцова

ДО ПИТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОСВІТИ ЖІНОК В УКРАЇНІ У 20-Х РР. ХХ ст.

У статті розкрито питання залучення до сільськогосподарської освіти жінок України 20-х рр. ХХ ст. А також розглянуті етапи історії розвитку мережі сільськогосподарських навчальних закладів, які в перші роки радянського будівництва були однією з важливих складових частин загального плану відновлення і розвитку господарства країни.

Ключові слова: сільськогосподарська освіта, радянське будівництво.

В статье раскрыты вопросы привлечения к сельскохозяйственному образованию женщин Украины 20-х гг. ХХ ст. А так же рассмотрены этапы истории развития сети сельскохозяйственных учебных заведений, которые в первые годы советского строительства были одной из важных составных частей общего плана восстановления и развития хозяйства страны.

Ключевые слова: сельскохозяйственное образование, советское строительство.

The paper emphasized on involvement of women into the agricultural education in Ukraine in the 1920-th., as well as on stages of development of the network of agricultural educational institution, which have been an important component of the general plan of recovery and development of economy in the first years of the Soviet building.

Key words: agricultural education, Soviet building.

Постановка проблеми. На сучасному етапі гостро постала проблема підготовки висококваліфікованих спеціалістів для аграрного сектора та залучення до аграрного виробництва жіноцтва, як найбільш адаптованої до сучасних економічних умов частини населення. Саме тому використання історичного досвіду по наданню професійної аграрної освіти жінкам є досить актуальним.

Аналіз актуальних досліджень. Вітчизняна історична наука завжди приділяла увагу проблемам народної освіти в Україні. Серед дослідників історії освіти можна визначити таких авторів як В. М. Довгопол, М. А. Коновалов, В. Є. Лобурець, Л. М. Костюкевич, Д. І. Павлов, Г. П. Захаревич, Ф. Пузанов, Г. І. Терещенко, М. А. Бистров, В. Я. Білоцерківський, Г. В. Касьянов, В. М. Даниленко, Л. І. Ткачова, В. І. Мірошниченко, М. І. Мірошниченко, Л. Вовк, В. В. Липинський, І. Л. Лікарчук та інших.

Широко представлена в науці і проблематика історії народної освіти періоду 20-х – початку 30-х рр. [11, 14, 19, 20], оскільки саме в цей період було закладено ті концептуальні й організаційні засади, на підставі яких значною мірою і в подальший період розвивалась радянська освіта. Такі автори, як В. Бекетов [1], Т. Петришин [14], С. О. Воробйов [3], А. Ліберман [10] були працівниками і співробітниками Українського головного комітету науково-спеціальної та професійно-технічної освіти (Укрголовпрофос) і, звичайно, у своїх працях дотримувалися ідеологічно-партійних установок. Незначна кількість дослідників розглядала проблему агронавчання [3, 5, 13-21]. Однак, проблемі

сільськогосподарської освіти жінок спеціальна увага не приділялася.

Мета статті. Висвітлити питання організації сільськогосподарської профосвіти для українського жіноцтва у 20-х роках ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Необхідно відзначити, що в період до 20-х рр. ХХ ст. проблема освіти жінок в українському селі не поставала на порядку денному з певних причин. По-перше, ані держава, ані будь-які соціально-політичні структури не переймалися освітньою долею сільського жіноцтва. По-друге, соціально-правовий статус жінки-селянки не дозволяв їй отримати ні освіти, ні професії. На той час у країні існували земські освітні установи, церковно-приходські школи, що ставили своїм завданням надання освіти взагалі. В основному це була початкова освіта. Коли мова йшла про професійну освіту, то існувало дві категорії сільськогосподарських училищ: загальні та спеціальні (із садівництва, городництва, бджільництва). Найстарішими з них були: Уманське училище садівництва та землеробства з 1844 року [19, ф. 166, оп. 2, спр. 1078, арк. 14], Харківське сільськогосподарське училище з 1858 року, Херсонське з 1874 року [19, ф. 166, оп. 2, спр. 1112, арк. 5]. На початку ХХ ст. межові училища були приєднані до сільськогосподарських технікумів на правах окремих факультетів. Лісові училища були реорганізовані в профшколи. За спеціалізацією сільськогосподарські технікуми поділялися на зоотехнічні, насінневі, садівничі тощо [18, ф. 1, оп. 20, спр. 2265, арк. 24]. Разом 30 відділень сільськогосподарських навчальних закладів випускали агрономів, зоотехніків, городників тощо [19, ф. 166, оп. 2, спр. 1132, арк. 8].

Однак серед звітів та статистичних документів відомості про навчання в цих навчальних закладах жінок відсутні. І це означає, що жінки у вищезгаданих навчальних закладах не навчалися.

Докорінно ситуація змінилася після 1917 року. Поряд з широко розгорнутою політикою майже примусової ліквідації неписьменності та малописьменності, влада більшовиків намагалася залучити до навчання якомога більше жіноцтва. Більшовицька ідеологія передбачала залучення до промислового виробництва, соціальної активності та партійно-ідеологічної роботи великих мас населення.

У 20-і роки, враховуючи значні людські втрати за часів Першої світової та громадянської війн, використання жіночої робочої сили носило не лише ідеологічний, а й вимушений характер. Критична ситуація з соціально-економічним становищем жінки на селі спонукала більшовицьку владу до розгортання активної освітньо-пропагандистської роботи. Ураховуючи специфіку сільського життя, було використано певну структуру освітньої вертикалі.

Найнижчим шаблем після лікнепу були школи грамоти та змінні зимові школи сільськогосподарської грамоти. Вони існували на базі хат-читалень, загальних шкіл для дітей та підлітків. Навчальні програми для таких навчальних закладів розроблялися методичним сектором Українського головного комітету науково-спеціальної та професійно-технічної освіти (Укрголовпрофос) та відділом професійної освіти робітників (Опор) при Укрголовпрофосі. Вони ж займалися розробкою і виданням навчального матеріалу та посібників.

Цікавою навчальною структурою були сільськогосподарські курси. Заняття на таких курсах проводилося не тільки за змінами чи взимку. Ураховуючи, що сільська жінка після роботи змушена була займатися своєю сім'єю, було передбачено проведення занять «на

виробництві», а саме – у полі під час перерви на відпочинок. Опор пропонував сільським учителям виїжджати до тих місць, де працювали жінки, і проводити там заняття, або ж роз'яснювально-пропагандистську роботу. На жаль, це був час, коли навчальні заклади такого типу виникали та зникали за «потребою». Тому статистичних відомостей не залишилося.

Викликає зацікавленість самоосвіта та освіта через радіо. Стосовно самоосвіти, то цьому виду приділялась особлива увага і покладалися великі надії. Вважається, що саме самоосвіта була попередницею заочної форми навчання. Відповідними установами склалися та видавалися програми та посібники з самоосвіти. Контроль за якістю знань належав установам, які організовували процес самоосвіти за профілем спеціальності [10, с. 46]. Це були сільськогосподарські професійні школи, сільськогосподарські технікуми та сільськогосподарські інститути. Цими навчальними закладами визначалися термін навчання, види контролю та гарантована видача посвідчення про освіту. Освіта через радіо носила не тільки пропагандистський, а й інформаційно-освітній характер. Вона набрала розмаху тільки в кінці 20-х – 30-і роки, коли була вирішена проблема з радіофікацією [12, с. 32].

Велику надію щодо сільськогосподарської освіти жінок більшовицька влада покладала на сільськогосподарські професійні школи. До них приймали учнів тільки за направленнями та відрядженнями. Жінки, що навчалися в таких закладах, були активістками комуністичного руху. Вірогідно, це були молоді жінки, що не мали сім'ї.

Серед архівних документів існують відомості про кількісний та якісний склад сільськогосподарських професійних шкіл та курсів за період 1920-1928 рр., що можна звести в загальну таблицю.

Рік	Сільгосп. школи	Кільк. учнів	Кільк жінок	Сільгосп. зимові школи. курси	Кільк. учнів	Кільк. жінок
1920	109	586	–	–	–	–
1921	159	898	77	150	7500	131
1922	227	117	309	200	10150	336
1923	150	120	397	50	5000	315
1924	134	100	402	50	5000	574
1925	219	159	582	277	1100	607
1926	193	137	577	218	937	584
1927	249	168	749	293	1742	782

Таким чином, можна відмітити, що кількість жінок-селянок, що отримували сільськогосподарську освіту, певною мірою зростала [11, с. 51].

На початку 20-х рр. українська профшкола будувалася за двома типами: сільськогоспода-

рська профшкола для селянства (так звана профшкола перехідного типу або періоду) та профшкола звичайного типу. Завдання першої було «дати свідомого хазяїна» тобто дати учневі початкові знання з агротехніки. Завдання другої – підготувати кваліфікованого робітника по ок-

ремим галузям сільського господарства для великих господарств, трестів, колективів, держави. Термін навчання в профшколі «переходного типу» – 3 роки, термін навчання профшколи звичайного типу – 2 роки з активною виробничою практикою.

Вагомими навчальними структурами були сільськогосподарські технікуми та інститути, що надавали сільськогосподарську освіту.

Щодо сільськогосподарських вищих навчальних закладів, то 1921 року в УРСР працювало 33 відповідних технікуми. У 1925 році – 22 навчальні заклади. Дев'ять відповідних техні-

кумів були реорганізовані у профшколи і готували фахівців середньої ланки для сільського господарства України. У 1926/27 роках також існувало 22 сільськогосподарських технікуми. Серед учнів цих навчальних закладів у середньому жіноцтво становило тільки 21 відсоток [10, с. 34]. Головним чином жінки навчалися у вечірніх сільськогосподарських навчальних закладах або набували освіти заочно. В архівних документах збереглися відомості щодо кількісного складу слухачів сільськогосподарських вузів за 1924/1925 навчальні роки [19, ф. 166, оп. 2, спр. 1078, арк. 14].

	Загальна кільк. учнів	Загальна кільк. жінок
Сільськогосп. вузи ден. форми навчання	9210	283
Сільськогосп. вузи вечір. форми навчання	5793	693

З таблиці видно, що більш обтяжене соціальними турботами жіноцтво віддавало перевагу вечірньому навчанню.

Однак на кінець 20-х - початок 30-х років почалося форсування процесу надання освіти жінкам та залучення їх до громадсько-політичного життя.

Залучення сільськогосподарського жіноцтва до навчання мало особливе значення, тому що більшість населення України в досліджуваний період була зайнята в аграрному секторі. У перспективних планах керівників правлячої партії сільське господарство УРСР привертало значну увагу, мало стратегічні цілі

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бекетов В. Сельскохозяйственное образование на Украине / В. Бекетов // Народное просвещение. – 1923. – № 3. – С.67-68.
2. Воробйов С. О. Агрономическая школа и сел.-хоз. опытные учреждения / С. О. Воробйов // Путь просвещения. – 1922. – №7-8. – С. 131-138.
3. Єгоров О. Підготування кадрів сільського господарства через заочну освіту / О. Єгоров // Комуністична освіта. – 1932. – № 3. – С.82-87.
4. Загорський П. С. Нариси історії комітетів незаможних селян. / П. С. Загорський, П. К. Стоян – К.: Вид-во АН Укр. РСР, – 1960. – 162 с.
5. Іванович К. А. Высшая сельскохозяйственная школа СССР / К. А. Иванович. – М.: Изд-во Моск. с.-х. акад., 1948. – 159 с.
6. Извлечение из отчета по Харьковскому земледельческому училищу за 1896 г. – Харьков: Б./в., 1898. – 143 с.
7. Ідашін М. Потреба на агротехнічні кадри для сільського господарства та їх підготовка / М. Ідашін // Шлях освіти. – 1930. – № 3. – С. 59.

8. Кудрявцев И. А. Кино и радио в подготовке промкадров / И. А. Кудрявцев. – М.-Л.: Изд-во НКТП, 1934. – Ч. 1. – 82 с.
9. Кривохатський О. Про радгоспно-колгоспну освіту дорослих / О. Кривохатський // Комуністична освіта. – 1931. – № 9. – С.90-93.
10. Ліберман А. Підготовка и самопідготовка работников по ликвидации неграмотности / А. Ліберман // Путь просвещения. – 1922. – № 6. – С. 325-328.
11. Лисенко Н. А. Роль Коммунистической партии в решении проблемы сельскохозяйственных кадров / Н. А. Лисенко. – К.: Вища школа, 1968. – 175 с.
12. Мацина З. В. Боротьба Комуністичної партії України за підвищення культурно-технічного рівня жінок (1926-1929 рр.) / З. В. Мацина // Вісник Харківського ун-ту. – № 78. – Історія КПРС. – Вип. 9. – Х.: Вид-во КДУ, 1972.
13. Михайлов О. О. Культурний розвиток українського села в роки соціалістичного будівництва (1929-1941). / О. О. Михайлов. – К.: Держполітвидав УРСР, 1963. – 148 с.
14. Петришин Т. Організація навчання в виробництві в сільськогосподарській нормальній школі / Т. Петришин // Шлях освіти. – 1924. – № 4-5. – С. 79-90.
15. Самоосвіта. – Харків: Держ. вид-во України, 1932. – № 19 – № 21
16. Собко В. В. Підготовка спеціалістів для сільського господарства Української СРР (1929-1932 рр.) / В. В. Собко // Український історичний журнал – 1984. – №2. – С. 64-67.
17. Учебные планы с объяснительными записками сельскохозяйственных и лесных техникумов. – Харьков: Изд-во НКО УСРР, 1922. – Вып. 2. – 16с.
18. Центральний державний архів громадських об'єднань України. 19. Центральний держав-

ний архів органів влади та управління України.